

[0090]

DER HAT IN ALDFRYSK **TERWA** WEST.

Op myn frage yn Us Wurk Jg. 5, 1956: Bistie der in âldfrysk wurd terwa?, ha ik fan in pear kanten andert krige, dat ik doar nou rêstich oan to nimmen dat **terwa** bistien hat en noch bistiet en de bitsjutting hie dy't ik yn it boppe neamde artikel oannaem. Derút folget dat de emendaesje yn de Tweede Emsinger codex III.73: terft = cerft forfalle moat. Oan alle briefskriuwers, ek oan de hear Kuipers, myn tige tank foar har brieven.

De earste dy't my skreau, wie myn âld-freon J.J. Hof fan Ljouwert. Hy die dat persoanlik, lyk as ek de oaren, en net oan de redaksje fan Us Wurk om 't er tocht dat der haest by wie. En der hied er gelyk oan, hwant de tekst fan E 3 is nou al set. Hy hat my tastien út syn brief de haedsaken oer to nimmen en ik lit him graech oan it wurd:

“Ik siz dan: ja, **terva** moat bistien habbe om't it, yn syn bet-efteroer-bernsbernsbern (is 't wurd langernôch?) noch altyd trochlibbet.

Ik bidoel: yn ús verbum teare.

It komôf fan **teare** sille we allegearre wol ris oer neitocht habbe. Ik tominsten al, en dan kamen my fuort hd. **zerren** en ing. **tear** yn 'e gedachten. Mar yn 'e bitsjutting ûntrinne dy twa wurden en westerlauwersk nijfrysk **teare** inoarren sa fier, dat ik seach gjin brêge en sette dy maklike oplossing de hieltyd wer fan my.

Mar dêr komme jo nou mei jou frysk **terva** en ik hab sa mar yn ienen útslútsel: **terva** > teare.

De mooglikens fan 'e foroaring yn'e foarm hoeve we net folle wurden oan smoarch to meitsjen. De kwantiteit fan 'e **e** yn **ter(f)t** kin sûnder mis like goed lang as koart west habbe, oan diskant de Lauwers alteast.

It útfallen fan ‘e v, c.q. f, habbe jo sels al oannimlik makke, mei’t Jo op **sterva** en **kerva** wize. Wy kinne der noch by sizze, n’twier, dat yn ‘t westerl, âfr. **stera** al nêst **sterva** en **stert** al nest **sterft** stie”.

Oer de bitsjutting fan **teare** skriuwt Hof dan fierder dat it tige bikend is dat **teare** Ndl. vouwen, plooien bitsjut. Mar it kin ek “**oerhingje**” en “**omfalle**” bitsjutte.

De bitsjuttingen dy’t Waling Dykstra’s Wurdboek jowt, binne noch altyd brûkber.

Om it bilang fan de saek en om it moaije Frysk helje ik noch hwat oars út it brief:

“As in skip swier sylt oer ien bûch, kin ik sizze: hy hinget tige, of: hy hinget der tige yn, mar ek like goed: hy **teart** mar gâns oer ‘e likant (of lijside;) mar och, **omteare** dêr is ’t fuort net oan ta. Krektaljk kin ik prate oer in weide hea dy’t hwat topswier is. As er strak op dy hult-en-bulterige reed efkes oerwichtich wurdt, leit (**teart**) er sa mar **om**”.

“Myn buorman en ik habbe tusken ús gerjuchtheden in izeren stek stean, dêr is ‘t jongste mar frijhwat ôf: it **teart** al mear en mear syn kant oer, - mar wy leauwe net, dat it fuort alhiel omrekket (-teart)”.

Hof kin him dan ek alhiel fine yn ‘e omskriuwing fan **to deile terth** = “delteart”.

Hy forfolget fierder: “Doe’t ik dat (= myn omskriuwing, K.F.) lies, wist ik earst net hoe’t ik it mei jo hie. Wisten jo dus wol krekt it hoe-en-het fan’e saek en fregen jo nei de bikende wei? Mar né dat koe net. It moast sà wêze: om ‘t hynder sykje en der sels op sitte ... Of né ‘t koe ek noch oars: dat jo hjir de wierheit oan ‘e klean foarby roannen en heal en heal fornamen, hwa’t it wie, mar it doch ek sa net habbe woene. Dêr hab ik it doe mar op houden”.

Sa wie it ek. Doe’t ik op oanwizing fan de hear Oosterhout de wurdlist fan Van der Kooy’s *De taal, van Hindeloopen*, s. 163 opsocht, foun ik: **terwje**, “vouwen”, **opterwje**, “opvouwen” en ‘**n terf**, “een vouw, plooi” mei in oantekening fan my der by: tear¹⁾. Dat wie my troch ‘e holle gien. It is ek hast tweintich jier lyn, dat ik it der by skreaun ha. Myn tige tank oan’e hearen Hof en Oosterhout.

Undertusken wie ik fierder gien mei sykjen en foun yn E. Löfstedt, *Die Nordriesische Mundart des Dorfes Ockholm und der Halligen I*, bleds. 115: ápti^avə v. „aufkrepeln“ Hall. ámti^avə “die Innenseite nach aussen kehren” Ockh. mei in noat der by: Anordfries. ***tāerva** <***tarbian**;

1). Ek Dr B. de Boer kin **terwje** noch yn it Hynlippers yn ‘e foarm: **opterwje** = “opvouwen”: *Wi mutte de lèkens jit opterwje* en *Wi hêwe ‘t jitte naat opterwe*. Ek *terwen* = “vouwen, rimpels” komt noch foar: *hi hèt allegar terwen in ‘t gesicht; de terwen sêten* (fri. sieten) *er jit in*.

vgl. mhd. **zerben** „drehen“ und ohne Umlaut ags. **tearfliæn** „to tum, roll, wallow“. Wegen der wz. s. Torp 797 (torv n.) Torp jowt deselde foarmen as Löfstedt útsein de noardfri., mar wol noch âhd. zerben en seit: Die eigentliche bed. von torv ist also „rasen“.

As tredde krige ik in brief fan Dr. Dietrich Hofmann; hy is sa freonlik ús to fornijen hwat it Noardfr. Wurdboekapparaet hat, en skriuwt:

„Ich dachte daher gleich, als ich die Überschrift ihres Artikels sah, ob Afr. **terwa** mit dem nordfriesischen Wort etwas zu tun haben könnte, und freute mich feststellen zu können, dass das tatsächlich der Fall ist. Denn das für Amrum und Föhr bezeugte Verbum **tiarwi** „(um-)krepeln, stülpen“ zeigt die von Ihnen für **terwa** angenommene Bedeutung und stimmt auch in der Form, nur ist **•terwia** mit der Infinitivendung **-ia** anzusetzen. Das Wort kommt wohl hauptsächlich in Verbindung mit **am**, **ap** und **dēl** vor: **am-tiarwi** „umkrepeln, umschlagen“, **ap-tiarwi** „aufkrepeln“ (Ärmel, Hosenbeine) und das Gegenteil **dēl-tiarwi** „das Aufgekrepelte wieder zurückschlagen“ oder so ähnlich. In gedruckten Quellen ist das Wort belegt im Wörterbuch von Schmidt-Petersen (S. 135, vgl. S. 7) und durch K.J. Clement in Herrigs Archiv 10, 1852, S. 285 mit interessanten Beispielen für den - teilweise veralteten – Gebrauch). In der Zettelsammlung ist es sonst vor allem für Osterland-Föhr gut belegt. Für Amrum bezeugt es ausser Clement auch L.F. Mechlenburg (1854)“.

Hofmann wiist ek op **teare**, dat ik brûkte.

Herrigs Archiv koe ik hjir net bisette. Schmidt-Petersen jowt: **āptiārewi** „aufkrepeln“ en **tiarwi** „krämpeln, umkrämpeln“ en as foarbyld: a brekk **aptiarwi**. Hofmann en ik ha inoar noch skreaun oft it verbum âfr. **•terwa** as ***terwia** wêze moat. Ut de tekst in E 2 blykt net dat it ***terwia** is, mar Hofmann nimt oan dat it ânfr. **terwia** hie, dat wol secundair wêze sil, en miskyn let. Ek Hylpers **terwje** giet op **-ia** werom. De oergong fan de I nei de II klasse komt ek yn it nijfrysk faken foar.

Noch ien kwesje moat bisprutsen wurde: yn it âldfri. komt **sterwa** foar dat nou yn it westerl. „stjerre“ is. Teare hat de brekking net. Dit kin yn it aksint sitte (forl. nòch yn it frysk **heare** en **hjerre**), mar ek komme fan it substantyf **tear**. Ek **bineare** hat gjin brekking, alhoewol it ek in **w** forspile; ek hjir kin **near** skuld mei oan ha.

De dialekten fan Skylge en Skiermuontseach ha gjin **terwje** lyk as it Hylpersk, sa't Oosterhout, nei mounling freegjen, my meidielde.

Gearfetsjend: germ ***tarbian** > âfr. **terwa**, âldnfr. **terwia** > nnfr. **tiarwi**; âldeastfr. **terwa**, foar safier wy witte; âldwestfr. **terwa** > **teare** en yn Hynl. âldwfr. **terwa** > **terwje**.

Amstelveen.

K. Fokkema.